

Posudek bakalářské práce

Jméno studenta: Jan Starý

Název práce:

Komentovaný překlad

J. R. Pierce: *Symbols, Signals and Noise*, kap. 1 – The World and Theories

Části hodnocení	Počet bodů
A (1-5) ¹ Porozumění, významová správnost, přesnost a úplnost, koherence v překladu	1,5
B (1-5) ² Stylistická vhodnost: adekvátnost překladatelských řešení vůči originálu a funkci překladu, koheze, AČV	1,5
C (1-5) ² Technická stránka celé práce: Gramatika, pravopis Interpunkce, překlady Převod dat a jmen Bibliografické citace, poznámky pod čarou	2,5
D (1-5) ¹ Překladatelská analýza (aplikace teoretických vědomostí v rozboru a v překladu textu – souvztažnost komentáře a překladu) Argumentace a struktura komentáře včetně míry a vhodnosti příkladů řešení	2,5
E (1-5) ² Teoretická podloženost komentáře (kontrastivní lingvistika, translatologie) Zvládnutí tematiky textu a její reflexe ve výchozím a cílovém kulturním prostředí	2,5
Body celkem	10,5

Poznámky hodnotitelky a témata k diskusi:

Diplomant si vybral ke zpracování zajímavý populárně naučný text, který tvoří úvodní kapitulu klasické učebnice teorie komunikace (dnes teorie informace), a na základě této ukázky nabízí nakladatelstvím Matfyz Press a ČVUT Press překlad celé knihy.

Samotný překlad Piercova textu je až na drobné výjimky sémanticky adekvátní – některé funkční výpusky nebo naopak doplnění v částech, kde původní autor ukazuje šíři použití a spojitelnost určitých slov, mohl ale diplomant výslovně okomentovat (jde o substituci a zároveň kompenzaci u idiomů se slovem *run*, kterých je v překladu podstatně víc, doplnění pojmu *tíha* do reflexe laického použití pojmosloví Newtonových zákonů, aby bylo možno přejít k metaforické „tíze okolností“ apod.). Jediná pasáž, k níž mám vážnější výhrady, je důkaz nespojitosti zobrazení čtverce na úsečku, konkrétně fakt, že autor překladu ve své formulaci „hýbe“ (jedním) bodem namísto aby *posouval ukazovátko/přesouval se od jednoho* (souřadnicemi pevně daného) bodu k *druhému*. Mluvíme-li o *bodech*, pak si zde mohou *odpovídat* jedině, pokud mají jasně danou polohu. Intuitivně chápeme, co se chce v překladu říci, ale popis vyznívá podstatně laičtěji – a vzhledem k tomu, že nám jde právě o to, *kde přesně* se ony odpovídající si body ve čtverci a na úsečce nacházejí, je podle mého názoru i představově nepřesnější než původní popis Piercův. Příklady:

S. 19: *Pokud s bodem na úsečce pohneme jen málo, i odpovídající bod ve čtverci se pohne jen málo.* // Lépe: *Pokud se od jednoho bodu úsečky k jinému posuneme jen málo, i vzdálenost mezi odpovídajícími body čtverce by měla být jen malá.*

S. 19-20: *I když se po čtverci budeme pohybovat podél nějaké hladké křivky, odpovídající body úsečky se budou nutně pohybovat nepravidelně.* (Krom doslovismů *podél* a *hladké* tu máme implikován pojem *nepravidelného pohybu*, který působí skoro jako jakýsi protiklad *rovnoměrného* pohybu z Newtonovy věty, čímž už by mohl nesoustředěného a naprosto laického čtenáře zavést v představách úplně někam jinam.) // Lépe: *Pokud se ve čtverci budeme plynule posouvat po nějaké křivce, odpovídající body úsečky na sebe navazovat nebudou, tj. budou nespojitě* (zde jsem trochu pleonastická, ale jen pro zdůraznění toho, oč jde).

Další, drobnější sémantický posun je ve větě konstatující, že Newtonovy zákony jsou *a living part of our physics, not a historical monument*. Překlad *ne jejím historickým pomníkem* není úplně šťastný vzhledem k tomu, že pokud by se nad takovým *pomníkem* na něco vzpomínalo, tak spíš na Newtona, než na fyziku obecně. Vhodnější by bylo respektovat neurčitý člen a přeložit *ne (jen nějakou) historickou památkou*, protože památka je obecněji něco starobylého, čehož hodnota tkví ne v aktuální použitelnosti, ale v tom, že to připomíná životní podmínky či světonázor lidí v minulé epoše. Což je přesně protiklad, který má Pierce na mysli.

Terminologicky bych na s. 5, kde se vracíme k Newtonovu pojmosloví, použila za slovo *mass* termín *hmotnost* figurující v Newtonových zákonech, nikoli pojem *hmota* (vzhledem k neaplikovatelnosti zrovna tohoto termínu v laických kontextech, o něž tu pak dál jde, se ovšem nabízí spíše jeho úplné vypuštění). Jiný problém s obecným slovem *mass* vzniká v pasáži o analogii mezi mechanickými a elektrickými soustavami – podle VŠ učebnic by bylo třeba jako o ekvivalentu elektrického obvodu s induktorem a kondenzátorem mluvit o mechanické soustavě *tělesa* a pružiny – autor ovšem překládá abstraktně jako *hmota*.

Výše uvedené připomínky k překladu jsou ovšem jen dílčími výtkami – obecně se překlad čte velmi dobře a bezesporu splňuje požadavky na kvalitní a čtivý populárně naučný text. Trochu mu ubírají jen občasná interpunkční lupy (zejména čárka před *a*, nejčastěji ve výčtech – žádné Oxford comma v češtině neexistuje) a naopak občasně chybějící čárky – nejvýrazněji na posledním řádku s. 3.

Podobu komentáře autor bohužel nestihl zkonzultovat, což se podepsalo na jeho o něco menší propracovanosti. Obecná reflexe povahy textu, postupující po jednotlivých faktorech dle Christiane Nordové, je ve většině postřehů adekvátní a velmi dobře formulovaná. Nutno ovšem konstatovat, že styl konkrétně této kapitoly by měl být jednoznačně charakterizován jako populárně naučný spíše než čistě odborný – diplomant přece sám poukazuje na to, že se Pierce cíleně vyhýbá složitějším termínům, a to i z dnešního hlediska celkem obyčejným slovům typu *strategy*. Tam, kde se v kapitole odborné termíny přesto vyskytnou (např. *constructive proof*), Pierce je pečlivě vysvětluje a nespolehá u čtenáře na jejich znalost. Diplomant přitom Pierceův záměr respektuje (i přímo poukazuje na to, jak se sám v překladu vyhýbá termínům, které by mohly čtenáře poněkud zastrážit, např. pojmu *determinovaná hra*), ale paradoxně z oněch dílčích postřehů o stylu nevyvodil, že by celková klasifikace textu měla být poněkud jiná. K populárně naučnému charakteru dané kapitoly přitom přispívají i občasná, byť velmi řídká odlehčení výkladu v podobě autorské ironie či humoru (*the word mathematical, with all its implications of rigour and magic; an irascible minor mathematician... doubted whether his mathematical intentions were honourable*) nebo minimálně na dvou místech lehce cimrmanovská „frustrační kompozice“ (*nejlepší a nejsilnější pak jistě bude nějaká co nejobecnější teorie... taková se dá vždycky specializovat... Tak jednoduché to bohužel není*). Tyto momenty (zejména ironie a humor) jsou přitom zároveň promítnutím autorské expresivity – není tedy úplně pravda, že se expresivní/emotivní funkce v textu neuplatňuje. Abychom byli spravedliví, autor práce pravdivě tvrdí, že se *téměř* neuplatňuje, ale neuškodilo by, kdyby ono mizivé množství výjimek zmínil, mimo jiné i proto, aby ukázal, že si jich všiml (tedy že ví, co si pod pojmem expresivní či emotivní funkce v praxi představit). To je ostatně typický rys celé teoretické části práce – nejpodstatnější rysy textu popisuje a praktické problémy řeší v zásadě velmi pěkně, ale trochu opomíjí onu „demonstrativní“ úlohu komentáře, tedy to, že je záhodno v něm (i trochu účelově) „předvést“ některé klíčové znalosti, které studenti načerpají za tři roky bakalářského studia, a to zejména znalosti z teorie překladu a kontrastivní gramatiky. (Vzhledem k tomu, že má autor doktorát z teorie množin, lze jeho nechut' k okázalému bakalářskému demonstrování vlastní inteligence pochopit, ale jen do určité míry :). Asi nejvážnějším opomenutím je v tomto směru jen velmi povšechný popis konstitutivních posunů v první části komentáře (převod pasiva do aktiva, verbalizace jmenných konstrukcí aj.). Popovičův termín *konstitutivní posun* autor nepoužívá, nesrovnává relativní *příznakovost* či *bezpříznakovost* určitých stylových či gramatických prvků v angličtině a češtině a jen konstatuje, že „všechny uvedené příklady považujeme za ukázky rutinního převodu angličtiny do češtiny“. Ano – ale *proč?* Odpověď „protože je to v Duškové a Popovičovi“ nás samozřejmě úplně neuspokojí a je otázka, do jaké historické hloubky *opravdové* zdůvodňování mezijazykových strukturálních a stylistických rozdílů může jít v komentáři k BP – ale autor by měl přinejmenším citovat zdroje, které o těchto rozdílech pojednávají (a také je zahrnout do bibliografie). Totéž pak platí o terminologii čistě gramatické – popsat ingový tvar v obratu *Communication being so various and so important* jen jako „průběhový tvar“ je vágní (a zejména v případě slovesa *být*, kdy ono označení ani nemá nic společného se sémantikou, vlastně i neadekvátní – nic *dějového* tu *neprobíhá*, jde o konstatování nadčasového faktu). Čistě pro onen demonstrativní účel komentáře by tedy bylo dobré v oněch několika příkladech takzvaně

rutinních převodů popsat pomocí detailnější gramatické terminologie, *co* se mění v *co* – zde jde například v originále (řečeno Quirkovou terminologií) o nonfinite participle clause with subject, tedy nefinitní participiální vazbu s podmětem (častější, jak víme, bývají vazby bez podmětu, kdy je agens či patiens děje přičestí totožný s podmětem hlavní věty), a to konkrétně vazbu ve funkci příslovečného určení příčiny. Které se mimochodem v překladu docela zajímavě mění na vedlejší větu nikoli příčinnou, nýbrž (formálně) podmínkovou (*je-li komunikace tak důležitá...*) – a přitom pragmaticky, tj. skutečným smyslem výpovědi, naprosto ekvivalentní. Ke správnému překladu takto detailní gramatický popis potřeba striktně vzato není, víme-li ze zkušenosti, co máme dělat; uděláme-li ho ale, přinejmenším tím jasně ukazujeme, že pokud Dušková mluví o tom, že *nefinitní vazby s přičestím* se často překládají pomocí *vedlejších vět*, má pravdu. Potlačení kontrastivně gramatického hlediska se pak projevuje i v tom, co v komentáři reflektováno není a v překladu je řešeno ne zcela adekvátně – například ve frekvenci středníků. Možná by se jejich vysoká četnost v překladu i dala obhájit specifickou povahou zejména „důkazních“ pasáží (sled dílčích logických kroků, které na sebe ovšem těsně navazují) – autor ale měl především dát najevo, že vůbec ví, že tak vysoká frekvence středníků v češtině je na rozdíl od angličtiny neobvyklá.

Nad rozbohem praktických překladatelských problémů pak visí mírný otazník ne proto, že by byly nevhodně vybrané či nerelevantně okomentované (to jistě ne), ale čistě proto, že se autor nepokouší je jakkoli systematicky utřídit, přestože přinejmenším některé kategorie se jasně nabízejí. Aristotelés, Ayer a Newton se dají zařadit do kategorie intertextovost a problémy z ní vyplývající, tj. především nutnost dohledávat, zda existují české překlady citovaných děl a zda se dají bez problému „napasovat“ na daný kontext, nebo vyžadují úpravy; jiné pasáže pod hlavičku lexikální problémy – z toho některé (*physical, nature*) do kategorie „širší sémantické pole anglických substantiv“, jiné (*run*) do kategorie „frazologismy, ustálená spojení“ atd. Oceňuji ovšem samotné komentáře, např. k intertextovosti, které ukazují, že diplomant citace pečlivě dohledal, ale zároveň je nepřebírá mechanicky a nebojí se vzdálit se v dílčí pasáži (*change of magnitude, affection or place*) i od překladu tak kanonického autora, jako je Aristotelés, a relevantně to zdůvodňuje. Zároveň oceňuji i „poznámku stranou“ k překladu Newtona do angličtiny, která připomíná, že status národního jazyka může posílit nejen to, když se do něj přeloží kanonické biblické texty, ale i když jsou do něj přeloženy kanonické texty vědecké. To sice nesouvisí přímo s řešením daného místa, ale v translatologické práci je taková poznámka zajímavá a relevantní.

Celkově práce splňuje požadavky na bakalářský komentovaný překlad a vzhledem k dobré úrovni překladu a jen dílčím (přestože nikoli nepodstatným) problémům v komentáři ji navrhuji hodnotit známkou **velmi dobře**.

V Praze dne: 17. 8. 2024

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Šťastná, Ph.D.

---

¹ 4 nebo 5 bodů znamená, že práce nemůže být doporučena k obhajobě

² 5 bodů znamená, že práce nemůže být doporučena k obhajobě